

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

Η

ΑΡΧΗ ΕΞΕΤΑΣΗΣ ΠΡΟΔΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ

2^ο ΚΛΙΜΑΚΙΟ

Συνήλθε στην έδρα της, στις 6 Ιουνίου 2019, με την εξής σύνθεση: Μαρία Μανδράκη Πρόεδρος, Γερασιμούλα-Μαρία Δρακονταειδή –Εισηγήτρια και Νικόλαος Σαββίδης, Μέλη.

Για να εξετάσει την με Γενικό Αριθμό Κατάθεσης (ΓΑΚ) -Αρχή Εξέτασης Προδικαστικών Προσφυγών (Α.Ε.Π.Π.) 552/08.05.2019 Προδικαστική Προσφυγή του οικονομικού φορέα με την επωνυμία «...», η οποία εδρεύει στην ..., οδός ... . Η εν λόγω προσφυγή ασκείται στο πλαίσιο διαγωνιστικής διαδικασίας που προκηρύχθηκε με την με αριθ. Η .../2019 διακήρυξη ανοικτού δημόσιου διαγωνισμού της αναθέτουσας αρχής «Περιφέρεια ...» για την κατασκευή του έργου «ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΕΠΙΧΩΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΠΡΑΝΩΝ ΜΕ ΣΥΡΜΑΤΟΚΙΒΩΤΙΑ ΣΤΟ ...», προϋπολογισθείσας δαπάνης 93.548, 39 Ευρώ χωρίς Φ.Π.Α. και στρέφεται κατά της με αριθ. 338/2019 απόφασης της Οικονομικής Επιτροπής της αναθέτουσας αρχής.

Με την ανωτέρω Προδικαστική Προσφυγή της η προσφεύγουσα επιδιώκει την ακύρωση της ως άνω προσβαλλόμενης πράξης.

Η συζήτηση άρχισε, αφού άκουσε την Εισηγήτρια

Αφού μελέτησε τα σχετικά έγγραφα

Σκέφτηκε κατά το Νόμο

1. Επειδή, για την άσκηση της ανωτέρω προσφυγής καταβλήθηκε το παράβολο για τον φορέα «Αρχή Εξέτασης Προδικαστικών Προσφυγών (Α.Ε.Π.Π.)», ποσού 600,00€ (με κωδικό ηλεκτρονικού παραβόλου ...), που έχει υπολογιστεί δυνάμει της εκτιμώμενης αξίας της σύμβασης και αποτελεί το κατώτερο ποσό νομίμου παραβόλου.

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

2. Επειδή, η υπό κρίση Προδικαστική Προσφυγή ασκήθηκε με τη χρήση του τυποποιημένου εντύπου που παρατίθεται στο Παράρτημα Ι, σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 8 του ΠΔ 39/2017 και την παρ. 2 του άρθρου 362 του Ν. 4412/2016, περιέχει δε τα κατά Νόμον ουσιώδη στοιχεία και συνεπώς παραδεκτώς άγεται προς εξέταση ενώπιον της ΑΕΠΠ.

3. Επειδή, η ανωτέρω προσφυγή έχει κατατεθεί εμπρόθεσμα, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 4 παρ. 1 α' του Π.Δ. 39/2017 και το άρθρο 361 παρ. 1 α' του Ν.4412/2016, δεδομένου ότι η προσβαλλομένη αναρτήθηκε στο Ε.Σ.Η.ΔΗ.Σ. στις 23-04-2019. Η δε προσφεύγουσα άσκησε την υπό κρίση προσφυγή στις 03-05-2019, ήτοι επομένως εντός της προβλεπόμενης δεκαήμερης προθεσμίας από την γνώση της προσβαλλομένης.

4. Επειδή, η Α.Ε.Π.Π. ενώπιον της οποίας ασκείται η εν λόγω Προσφυγή είναι καθ' ύλην αρμόδια για την εξέταση της, βάσει της εκτιμώμενης αξίας της σύμβασης σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 345 παρ. 1 του Ν.4412/2016, η οποία ανέρχεται σε ποσό 93.548, 39 €, πλέον Φ.Π.Α. 24%. Επιπροσθέτως, παραδεκτώς ασκείται ενώπιον της ΑΕΠΠ βάσει του αντικειμένου της (έργο), της ημερομηνίας αποστολής της διακήρυξης για δημοσίευση στο ΚΗΜΔΗΣ (13-02-2019), ως και την καθ' ύλην αρμοδιότητα της Α.Ε.Π.Π. κατ' αρ. 345 παρ. 1 Ν. 4412/2016, ενώ επιπλέον θεμελιώνεται και η κατά χρόνο αρμοδιότητά της, όπως απαιτείται από τις μεταβατικές διατάξεις του άρθρου 379 παρ. 7 του Ν. 4412/2016, όπως ισχύει μετά την τροποποίησή του από το άρθρο 43 παρ. 4 του Ν.4487/2017 (ΦΕΚ Α' 116).

5. Επειδή, με την προδικαστική προσφυγή της η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι ο, ήδη, αναδειχθείς ως προσωρινός μειοδότης, οικονομικός φορέας με την επωνυμία «...», υπέβαλε στον ηλεκτρονικό τόπο του διαγωνισμού το ΤΕΥΔ, το έντυπο της τεχνικής προσφοράς και το έντυπο της οικονομικής προσφοράς, χωρίς να φέρουν έγκυρη ηλεκτρονική υπογραφή του νομίμου εκπροσώπου της εργοληπτικής επιχείρησης. Ειδικότερα, εφαρμόζοντας τις οδηγίες της Αρχής Πιστοποίησης Ελληνικού Δημοσίου, όταν

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

κανείς ανοίξει οποιοδήποτε από τα ανωτέρω δικαιολογητικά συμμετοχής του οικονομικού φορέα και κάνει «κλικ» πάνω στην ορατή υπογραφή του υπογεγραμμένου εγγράφου pdf, βλέπει το παράθυρο «Signature Validation Status», δηλαδή, «Κατάσταση Επικύρωσης Υπογραφής». Στο σχετικό εικονίδιο αναγράφεται ρητώς «Signature Validity Unknown», δηλαδή, σε μετάφραση «η ισχύς της υπογραφής είναι άγνωστη», το οποίο αποτυπώνεται τόσο σχηματικά, με ένα θαυμαστικό και, περαιτέρω, αναγράφεται «the signers identity is unknown because it has not been included in your list of trusted certificates and none of its parent certificates are trusted certificates, δηλαδή, σε μετάφραση «η ταυτότητα του υπογράφοντος είναι άγνωστη επειδή δεν έχει συμπεριληφθεί στη λίστα αξιόπιστων πιστοποιητικών και κανένα από τα μητρικά πιστοποιητικά δεν είναι αξιόπιστο πιστοποιητικό». Στη συνέχεια, εφόσον επιλεγεί η δυνατότητα «Signature Properties», δηλαδή, σε μετάφραση «ιδιότητες υπογραφής», ανοίγει ένα νέο εικονίδιο, όπου, ελέγχοντας στο περιβάλλον «Validity Summary», δηλαδή, σε μετάφραση «περίληψη επαλήθευσης», εάν το έγγραφο φέρει ενσωματωμένη χρονική σήμανση από αναγνωρισμένο πάροχο ασφαλούς χρονοσήμανσης, αναφέρεται ρητά «Signing time is from the clock of the signers computer», ήτοι, σε μετάφραση «ο χρόνος υπογραφής προέρχεται από το ρολόι του υπολογιστή του υπογράφοντος». Ο χρήστης στη συνέχεια επιλέγει «Show signers certificates, δηλαδή, «εμφάνιση πιστοποιητικού υπογράφοντος» και βρίσκεται στο περιβάλλον αναζήτησης «Certificate Viewer», δηλαδή, «πρόγραμμα αναζήτησης πιστοποιητικού». Όπως προκύπτει το πιστοποιητικό έχει εκδοθεί («Issued by») από «... ..», δηλαδή έχει εκδοθεί από τον ίδιο τον υπογράφο και όχι από πιστοποιημένο πάροχο που να περιλαμβάνεται στον κατάλογο εμπιστευσης που προβλέπεται στην απόφαση 2009/767/ΕΚ της Επιτροπής. Συνεπώς, η ψηφιακή υπογραφή δεν στηρίζεται σε έγκυρο πιστοποιητικό, όπως προβλέπεται στο άρθρο 3 παρ. 1 του ΠΔ 150/2001. Στη συνέχεια του ελέγχου ο χρήστης επιλέγει «Details», «λεπτομέρειες», οπότε ανοίγει ένας κατάλογος με πληροφορίες και θα πρέπει να αναζητήσει τις «Certificate Policies», δηλαδή, σε μετάφραση «πολιτικές πιστοποιητικών»,

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

όπου διαπιστώνεται ότι «δεν υπάρχει η ζητούμενη κατηγορία πληροφοριών του πιστοποιητικού». Αυτό σημαίνει ότι ο χρήστης δεν μπορεί να προχωρήσει στο επόμενο βήμα ελέγχου για το εάν, δηλαδή, η ψηφιακή υπογραφή είναι σκληρής ή χαλαρής αποθήκευσης. Συνεπώς, η χρήση μη επιβεβαιωμένης ηλεκτρονικής υπογραφής ισοδυναμεί με την έλλειψη αυτής κατά παράβαση του Νόμου και της διακήρυξης του διαγωνισμού.

6. Επειδή, κατά το άρθρο 2 του ΠΔ 150/2001 (Α' 125) περί προσαρμογής της εθνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της οδηγίας 99/93/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το κοινοτικό πλαίσιο για ηλεκτρονικές υπογραφές (ΕΕ L 13), «νοούνται ως: 1. «ηλεκτρονική υπογραφή»: δεδομένα σε ηλεκτρονική μορφή, τα οποία είναι συνημμένα σε άλλα ηλεκτρονικά δεδομένα ή συσχετίζονται λογικά με αυτά και τα οποία χρησιμεύουν ως μέθοδος απόδειξης της γνησιότητας. 2. «προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή» ή «ψηφιακή υπογραφή»: ηλεκτρονική υπογραφή, που πληροί τους εξής όρους: α) συνδέεται μονοσήμαντα με τον υπογράφοντα, β) είναι ικανή να καθορίσει ειδικά και αποκλειστικά την ταυτότητα του υπογράφοντος, γ) δημιουργείται με μέσα τα οποία ο υπογράφων μπορεί να διατηρήσει υπό τον αποκλειστικό του έλεγχο και δ) συνδέεται με τα δεδομένα στα οποία αναφέρεται κατά τρόπο, ώστε να μπορεί να εντοπισθεί οποιαδήποτε μεταγενέστερη αλλοίωση των εν λόγω δεδομένων. 3. «υπογράφων»: φυσικό ή νομικό πρόσωπο, που κατέχει διάταξη δημιουργίας υπογραφής και ενεργεί είτε στο δικό του όνομα είτε στο όνομα άλλου φυσικού ή νομικού προσώπου ή φορέα. 4. «δεδομένα δημιουργίας υπογραφής»: μονοσήμαντα δεδομένα, όπως κώδικες ή ιδιωτικά κλειδιά κρυπτογραφίας, που χρησιμοποιούνται από τον υπογράφοντα για τη δημιουργία ηλεκτρονικής υπογραφής. 5. «διάταξη δημιουργίας υπογραφής» ... 6. «ασφαλής διάταξη δημιουργίας υπογραφής» ... 7. «δεδομένα επαλήθευσης υπογραφής»: δεδομένα, όπως κώδικες, ή δημόσια κλειδιά κρυπτογραφίας, τα οποία χρησιμοποιούνται για την επαλήθευση της ηλεκτρονικής υπογραφής. 8. «διάταξη επαλήθευσης υπογραφής» ... 9. «πιστοποιητικό»: ηλεκτρονική βεβαίωση, η οποία συνδέει δεδομένα

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

επαλήθευσης υπογραφής με ένα άτομο και επιβεβαιώνει την ταυτότητά του.

10. «αναγνωρισμένο πιστοποιητικό»: πιστοποιητικό που πληροί τους όρους του Παραρτήματος Ι και εκδίδεται από πάροχο υπηρεσιών πιστοποίησης ...

11. «πάροχος υπηρεσιών πιστοποίησης»: φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή άλλος φορέας, που εκδίδει πιστοποιητικά ή παρέχει άλλες υπηρεσίες, συναφείς με τις ηλεκτρονικές υπογραφές.

12. «προϊόν ηλεκτρονικής υπογραφής» ...»

Περαιτέρω, στο άρθρο 3 ορίζονται τα εξής: «1. Η προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή που βασίζεται σε αναγνωρισμένο πιστοποιητικό και δημιουργείται από ασφαλή διάταξη δημιουργίας υπογραφής επέχει θέση ιδιόχειρης υπογραφής τόσο στο ουσιαστικό όσο και στο δικονομικό δίκαιο. ...».

Σύμφωνα με τις ανωτέρω διατάξεις, έχει κριθεί (βλ. Ελ. Συν 1739/2016 Μείζων Σύνοψη) ότι: α) ως «ηλεκτρονική υπογραφή» νοείται ένα σύνολο δεδομένων σε ηλεκτρονική μορφή, τα οποία χρησιμεύουν ως μέθοδος απόδειξης της γνησιότητας, ενώ ως «ψηφιακή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή» νοείται εκείνη που συνδέεται μονοσήμαντα με τον υπογράφοντα και είναι ικανή να καθορίσει ειδικά και αποκλειστικά την ταυτότητα του, έχει δημιουργηθεί με μέσα που ο υπογράφων μπορεί να διατηρήσει υπό τον αποκλειστικό του έλεγχο και συνδέεται με τα δεδομένα στα οποία αναφέρεται, με τρόπο ώστε να μπορεί να εντοπισθεί επακόλουθη αλλοίωση των δεδομένων, β) για τη δημιουργία ψηφιακής υπογραφής απαιτείται ο υπογράφων να κατέχει διατεταγμένο υλικό ή λογισμικό που χρησιμοποιείται για την εφαρμογή των «δεδομένων δημιουργίας της υπογραφής», για την επαλήθευση των οποίων απαιτείται η χρήση των «δεδομένων επαλήθευσης υπογραφής» (κώδικες ή δημόσια κρυπτογραφικά κλειδιά) και η έκδοση ηλεκτρονικής Βεβαίωσης, ήτοι ψηφιακού πιστοποιητικού που συνδέει μονοσήμαντα τα «δεδομένα επαλήθευσης μιας υπογραφής» (ή δημόσιο κλειδί) με ένα συγκεκριμένο φυσικό πρόσωπο και επιβεβαιώνει την ταυτότητα του, εξασφαλίζει τη γνησιότητα του υπογραφόμενου κατ' αυτόν τον τρόπο εγγράφου, την ακεραιότητα του, την εμπιστευτικότητα και τη μη αποποίηση της ευθύνης του υπογράφοντος, γ) η ψηφιακή υπογραφή που βασίζεται σε αναγνωρισμένο πιστοποιητικό, ήτοι ηλεκτρονική βεβαίωση που εκδίδεται από «πάροχο

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

υπηρεσιών πιστοποίησης» και δημιουργείται από ασφαλή διάταξη δημιουργίας υπογραφής, ήτοι από διάταξη που διασφαλίζει, αφενός ότι τα δεδομένα δημιουργίας υπογραφής που χρησιμοποιήθηκαν είναι κατ' ουσίαν μοναδικά και απόρρητα και δεν μπορούν με εύλογη βεβαιότητα να αντληθούν από αλλού, ενώ προστατεύονται αποτελεσματικά από το νομίμως υπογράφοντα κατά της χρησιμοποίησης τους από τρίτους και αφετέρου ότι η υπογραφή προστατεύεται από πλαστογραφία με τα μέσα της σύγχρονης τεχνολογίας, επέχει θέση ιδιόχειρης υπογραφής, τόσο κατά το ουσιαστικό όσο και κατά το δικονομικό δίκαιο, ενώ συνιστά μέθοδο απόδειξης της γνησιότητας του ηλεκτρονικού εγγράφου. Επομένως, τα ηλεκτρονικά έγγραφα που φέρουν ασφαλή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή εξομοιώνονται, από πλευράς έννομων συνεπειών, πλήρως, με τα ιδιοχείρως υπογεγραμμένα έγγραφα και αναπτύσσουν αυξημένη αποδεικτική δύναμη (άρθρο 445 ΚΠολΔ) και, εφόσον η γνησιότητα του περιεχομένου τους δεν αμφισβητείται, αποτελούν πλήρη απόδειξη ότι η δήλωση που περιέχουν προέρχεται από τον ψηφιακώς υπογράφοντα δ) τα πιστοποιητικά δημιουργίας ψηφιακής υπογραφής που έχουν εκδοθεί από φορέα παροχής υπηρεσιών πιστοποίησης εγκατεστημένο σε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στους καλυπτόμενους από τη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ηλεκτρονική υπογραφή τομείς, συνεπάγονται τις ίδιες έννομες συνέπειες με τις αντίστοιχες υπηρεσίες πιστοποίησης, που παρέχονται από πάροχο υπηρεσιών πιστοποίησης, ο οποίος είναι εγκατεστημένος στην Ελλάδα, τα δε προϊόντα ψηφιακής υπογραφής, τα οποία συνάδουν με την κείμενη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συνεπάγονται τις ίδιες έννομες συνέπειες με τα αντίστοιχα προϊόντα ψηφιακής υπογραφής, τα οποία προέρχονται από την Ελλάδα, ε) ηλεκτρονικό έγγραφο είναι το σύνολο των δεδομένων, τα οποία, αφού εγγραφούν στο μαγνητικό δίσκο ενός Η/γ, αποτυπώνονται στη συνέχεια, κατά τρόπο αναγνώσιμο από τον άνθρωπο, στην οθόνη του Η/Υ ή εκτυπώνονται στον προσαρτημένο εκτυπωτή (print - out) και αποτελούν απεικόνιση της εγγραφής που έχει καταχωρηθεί στη μαγνητική επιφάνεια του σκληρού δίσκου του Η/Υ. Ως εκ τούτου, το εκτύπωμα (print - out) ενός ηλεκτρονικού εγγράφου αποτελεί

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

το πρωτογενές ηλεκτρονικό έγγραφο (ΑΠ 35/2011, 570/2010, 441 /2007, 1094/2006, 902/2006, 578/2005). Συνεπώς, έγγραφα που εκδίδονται ηλεκτρονικά, με χρήση προηγμένης ηλεκτρονικής (ψηφιακής) υπογραφής που πληροί τις απαιτήσεις της Οδηγίας 99/93/ΕΚ, θεωρούνται νομίμως υπογεγραμμένα, έχουν δε την ίδια νομική και αποδεικτική ισχύ με τα έγγραφα που φέρουν ιδιόχειρη υπογραφή και έχουν ισχύ πρωτοτύπου με την έκδοσή τους και μόνο, χωρίς να απαιτείται οποιαδήποτε επικύρωση τους.

7. Επειδή, σύμφωνα με το άρθρο 37 «Πολιτική ασφαλείας ΕΣΗΔΗΣ» του Ν.4412/2016 (άρθρο 22 παρ. 6 της Οδηγίας 2014/24/ΕΕ) : «2. Στα εργαλεία και τις συσκευές για την ηλεκτρονική διαβίβαση και παραλαβή προσφών, καθώς και για την ηλεκτρονική παραλαβή αιτήσεων συμμετοχής πρέπει:[...]«β) να απαιτούνται προηγμένες ηλεκτρονικές υπογραφές, όπως ορίζονται στον Κανονισμό (ΕΕ) 910/2014.»·Οι αναθέτουσες αρχές πρέπει να αποδέχονται τις προηγμένες ηλεκτρονικές υπογραφές που υποστηρίζονται από αναγνωρισμένο πιστοποιητικό, λαμβάνοντας υπόψη αν τα πιστοποιητικά χορηγούνται από έναν πάροχο υπηρεσιών πιστοποίησης, ο οποίος περιλαμβάνεται στον κατάλογο εμπιστευσης που προβλέπεται στην απόφαση 2009/ 767/ΕΚ της Επιτροπής, ανεξάρτητα από το αν έχουν δημιουργηθεί με ή χωρίς ασφαλή διάταξη δημιουργίας υπογραφών, με την επιφύλαξη της συμμόρφωσης με τις ακόλουθες προϋποθέσεις: αα) οι αναθέτουσες αρχές πρέπει να καθορίζουν τον απαιτούμενο μορφότυπο προηγμένων υπογραφών, βάσει των μορφοτύπων που έχουν θεσπιστεί με την Απόφαση 2011/130/ΕΕ της Επιτροπής και να θέτουν σε εφαρμογή τα αναγκαία μέτρα ώστε να είναι σε θέση να επεξεργαστούν τεχνικά τους εν λόγω μορφότυπους· όταν χρησιμοποιείται διαφορετικός μορφότυπος ηλεκτρονικής υπογραφής, τότε η ηλεκτρονική υπογραφή ή ο φορέας του ηλεκτρονικού εγγράφου περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με τις ισχύουσες δυνατότητες επικύρωσης, υπό την ευθύνη της Εθνικής Επιτροπής Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΕΤΤ). Οι δυνατότητες επικύρωσης επιτρέπουν στην αναθέτουσα αρχή να επικυρώνει, σε σύγχρονη σύνδεση, δωρεάν και κατά τρόπο κατανοητό για άτομα με διαφορετική μητρική γλώσσα, την ηλεκτρονική

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

υπογραφή που έχει παραληφθεί, ως προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή, υποστηριζόμενη από αναγνωρισμένο πιστοποιητικό. Η ΕΕΤΤ κοινοποιεί τις πληροφορίες σχετικά με τον πάροχο των υπηρεσιών επικύρωσης στην Επιτροπή.[...] 3. Οι υπηρεσίες χρονοσήμανσης παρέχονται, σύμφωνα με τις διατάξεις της ΥΑΠ/Φ.40.4/163/2013 (Β` 401) απόφασης του Υφυπουργού Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης, από τρίτους, εθνικούς ή αλλοδαπούς φορείς, πιστοποιημένους από τις αντίστοιχες αρμόδιες αρχές για την παροχή τέτοιων υπηρεσιών και διασυνδεδεμένους με τον εθνικό χρόνο. Η παροχή των υπηρεσιών χρονοσήμανσης αποδεικνύεται με σχετική ηλεκτρονική επιβεβαίωση λήψης των υπηρεσιών αυτών των φσρέων προς το χρήστη, η οποία διαβιβάζεται στο χρήστη μέσω του ΕΣΗΔΗΣ, με κρυπτογραφημένο τρόπο και η οποία επέχει θέση εγγράφου με βέβαιη χρονολογία. Δεν επιτρέπεται στην αναθέτουσα αρχή ή στη Γενική Γραμματεία Εμπορίου και Προστασίας Καταναλωτή του Υπουργείου Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού η παρέμβαση στη διαδικασία χρονοσήμανσης, όπως περιγράφεται ανωτέρω.

8. Επειδή, στο άρθρο 8 της υπουργικής απόφασης 56902/215/2-6-17 (ΦΕΚ 1924 Β`/2 Ιουνίου 2017) «Τεχνικές Λεπτομέρειες και Διαδικασίες Λειτουργίας του ΕΣΗΔΗΣ» προβλέπεται ότι: «1. Η διαδικασία επικοινωνίας, ενημέρωσης και διακίνησης εγγράφων πραγματοποιείται μέσω του Συστήματος κατά περίπτωση, με: • την αποστολή ή κοινοποίηση σχετικών στοιχείων με μηνύματα δια της λειτουργικότητας «Επικοινωνία». • την ανάρτηση σχετικών στοιχείων από τις αναθέτουσες αρχές/ αναθέτοντες φορείς στον ηλεκτρονικό χώρο «Συνημμένων Προκηρυγμένου Διαγωνισμού» του εκάστοτε διαγωνισμού • την υποβολή σχετικών στοιχείων από τους οικονομικούς φορείς στον ηλεκτρονικό χώρο «Συνημμένων Ηλεκτρονικής Προσφοράς», ο οποίος περιλαμβάνει τους (υπό)φακέλους: - «Δικαιολογητικά Συμμετοχής –Τεχνική Προσφορά» - «Οικονομική Προσφορά» - «Δικαιολογητικά Προσωρινού Αναδόχου. 2. Τα σχετικά στοιχεία αποστολής, κοινοποίησης, υποβολής ή ανάρτησης που αποτυπώνονται στις αντίστοιχες οθόνες της διεπαφής του χρήστη, και ειδικότερα ο καταγεγραμμένος χρόνος

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

αυτών, αποτελούν απόδειξη επικοινωνίας και διακίνησης εγγράφων μέσω του Συστήματος. Οι σχετικές προθεσμίες αρχίζουν την επομένη της ημέρας της προαναφερθείσας κατά περίπτωση αποστολής, κοινοποίησης ή υποβολής και λήγουν όταν περάσει ολόκληρη η τελευταία ημέρα και, αν είναι κατά το νόμο εορτάσιμη, όταν περάσει ολόκληρη η επομένη εργάσιμη. 3. Οι οικονομικοί φορείς υποβάλλουν μέσω του Συστήματος τα κατά περίπτωση έγγραφα που έχουν συνταχθεί/παραχθεί από τους ίδιους υπογεγραμμένα με εγκεκριμένη προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή που υποστηρίζεται από εγκεκριμένο πιστοποιητικό, το οποίο χορηγήθηκε από έναν εγκεκριμένο πάροχο υπηρεσιών πιστοποίησης, ο οποίος περιλαμβάνεται στον κατάλογο εμπιστευσης που προβλέπεται στην απόφαση 2009/767/EK (όπως τροποποιήθηκε και ισχύει) και σύμφωνα με τα οριζόμενα στο Κανονισμό (ΕΕ) 910/2014 και τις διατάξεις της παρούσας [...]». Στο άρθρο 15, τέλος, της πιο πάνω Υπουργικής Απόφασης, περί υποβολής προσφορών – αιτήσεων συμμετοχής, ορίζεται: «1. Χρόνος και τρόπος υποβολής Προσφορών και Αιτήσεων Συμμετοχής. 1.1. Οι οικονομικοί φορείς υποβάλλουν την προσφορά, τα στοιχεία και δικαιολογητικά για την συμμετοχή τους σε διαγωνιστική διαδικασία και μέχρι τη σύναψη της σύμβασης μέσω του Συστήματος με τρόπο και σε χρόνο που ορίζεται κατά περίπτωση στις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας και της παρούσης. 1.2 Οι οικονομικοί φορείς υποβάλλουν την προσφορά τους σε ηλεκτρονικό φάκελο μέσα στη προθεσμία που ορίζεται στα έγγραφα της σύμβασης. Τα περιεχόμενα του ανωτέρω φακέλου ορίζονται ως εξής: (α) ένας (υπο)φάκελος με την ένδειξη «Δικαιολογητικά Συμμετοχής–Τεχνική Προσφορά» στον οποίο περιλαμβάνονται τα κατά περίπτωση απαιτούμενα δικαιολογητικά σύμφωνα με τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας και την παρούσα. (β) ένας (υπο)φάκελος με την ένδειξη «Οικονομική Προσφορά» στον οποίο περιλαμβάνεται η οικονομική προσφορά του οικονομικού φορέα.[..] Ο χρήστης- οικονομικός φορέας υποβάλλει τους ανωτέρω (υπο)φακέλους μέσω του Συστήματος, όπως περιγράφεται παρακάτω: 1.2.1 Τα στοιχεία και δικαιολογητικά που περιλαμβάνονται στον (υπο)φάκελο με την ένδειξη

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

«Δικαιολογητικά Συμμετοχής – Τεχνική Προσφορά» υποβάλλονται από αυτόν ηλεκτρονικά σε μορφή αρχείου Portable Document Format (PDF) και εφόσον έχουν συνταχθεί/παραχθεί από τον ίδιο, φέρουν εγκεκριμένη προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή με χρήση εγκεκριμένων πιστοποιητικών σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 8, χωρίς να απαιτείται θεώρηση γνησίου της υπογραφής. 1.2.1.1 Εντός τριών (3) εργασίμων ημερών από την ηλεκτρονική υποβολή των ως άνω στοιχείων και δικαιολογητικών προσκομίζονται υποχρεωτικά από τον οικονομικό φορέα στην αναθέτουσα αρχή/ αναθέτοντα φορέα, σε έντυπη μορφή και σε σφραγισμένο φάκελο, τα στοιχεία της ηλεκτρονικής προσφοράς τα οποία απαιτείται να προσκομισθούν σε πρωτότυπη μορφή σύμφωνα με τον ν. 4250/2014. Τέτοια στοιχεία και δικαιολογητικά είναι ενδεικτικά η εγγυητική επιστολή συμμετοχής, τα πρωτότυπα έγγραφα τα οποία έχουν εκδοθεί από ιδιωτικούς φορείς και δεν φέρουν επικύρωση από δικηγόρο, καθώς και τα έγγραφα που φέρουν τη Σφραγίδα της Χάγης (Apostille). 1.2.1.2 Δεν προσκομίζονται σε έντυπη μορφή στοιχεία και δικαιολογητικά τα οποία φέρουν εγκεκριμένη προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή με χρήση εγκεκριμένων πιστοποιητικών σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 8, τα ΦΕΚ, τα τεχνικά φυλλάδια και όσα στοιχεία και δικαιολογητικά προβλέπεται από το ν. 4250/2014 ότι οι φορείς υποχρεούνται να αποδέχονται αντίγραφα των πρωτοτύπων.[...] 1.2.2. Ο οικονομικός φορέας συντάσσει την τεχνική και οικονομική του προσφορά συμπληρώνοντας την αντίστοιχη ειδική ηλεκτρονική φόρμα του Συστήματος και επισυνάπτοντας στον ηλεκτρονικό χώρο «Συνημμένων Ηλεκτρονικής Προσφοράς» και στον κατά περίπτωση (υπο)φάκελο όλα τα στοιχεία της προσφοράς του σε μορφή αρχείου Portable Document Format(PDF). Στην συνέχεια, ο οικονομικός φορέας παράγει από το Σύστημα τα ηλεκτρονικά αρχεία (εκτυπώσεις της Τεχνικής Προσφοράς Προμηθευτή και της Οικονομικής Προσφοράς Προμηθευτή σε μορφή αρχείου Portable Document Format (PDF)), τα οποία υπογράφονται με εγκεκριμένη προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή με χρήση

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

εγκεκριμένων πιστοποιητικών σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 8 και επισυνάπτονται στους αντίστοιχους (υπο)φακέλους της προσφοράς από τον οικονομικό φορέα. Κατά την συστημική υποβολή της προσφοράς το Σύστημα πραγματοποιεί αυτοματοποιημένους ελέγχους επιβεβαίωσης της ηλεκτρονικής προσφοράς σε σχέση με τα παραχθέντα ηλεκτρονικά αρχεία (Τεχνική και Οικονομική Προσφορά) και εφόσον οι έλεγχοι αυτοί αποβούν επιτυχείς η προσφορά υποβάλλεται στο Σύστημα. Διαφορετικά, η προσφορά δεν υποβάλλεται και το Σύστημα ενημερώνει τον οικονομικό φορέα με σχετικό μήνυμα σφάλματος στη διεπαφή του χρήστη του οικονομικού φορέα, προκειμένου ο τελευταίος να προβεί στις σχετικές ενέργειες διόρθωσης.

1.2.2.1 Εφόσον οι τεχνικές προδιαγραφές και οι οικονομικοί όροι δεν έχουν αποτυπωθεί στο σύνολό τους στις ειδικές ηλεκτρονικές φόρμες του Συστήματος, ο οικονομικός φορέας επισυνάπτει ψηφιακά υπογεγραμμένα τα σχετικά ηλεκτρονικά αρχεία σύμφωνα με τους όρους της εκάστοτε διακήρυξης (ιδίως τεχνική και οικονομική προσφορά).

1.2.2.2 Από το Σύστημα εκδίδεται ηλεκτρονική απόδειξη υποβολής προσφοράς, η όποια αποστέλλεται στον οικονομικό φορέα με μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου.

2. Υποβολή αιτήσεων συμμετοχής. Οι οικονομικοί φορείς υποβάλλουν τις αιτήσεις συμμετοχής τους μέσω του Συστήματος με τρόπο και σε χρόνο που ορίζεται κατά περίπτωση στις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας, τα έγγραφα της σύμβασης και την παρούσα, εφαρμοζόμενων αναλόγως των διατάξεων της παρ. 1.2.1 του παρόντος άρθρου.[...].».

9. Επειδή, περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 6 της ΥΑ Π1///2013 (ΥΑ Π1/2390 ΦΕΚ Β 2677 2013): «Τεχνικές λεπτομέρειες & διαδικασίες λειτουργίας Εθνικού Συστήματος Ηλεκτρονικών Δημοσίων Συμβάσεων»: Οι υπηρεσίες χρονοσήμανσης παρέχονται, δυνάμει της παρ. 3 του άρθρου 6 του ν. 4155/2013, σύμφωνα με τις διατάξεις της υπουργικής απόφασης ΥΑΠ/Φ.40.4/163/2012 του Υφυπουργού Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (Β' 401) από τρίτους εθνικούς ή αλλοδαπούς φορείς υποχρεωτικά πιστοποιημένους από τις αντίστοιχες αρμόδιες αρχές για την παροχή τέτοιων υπηρεσιών και διασυνδεδεμένους με τον εθνικό χρόνο. Η

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

παροχή των υπηρεσιών χρονοσήμανσης αποδεικνύεται με σχετική ηλεκτρονική επιβεβαίωση λήψης των προαναφερόμενων φορέων προς τον χρήστη των υπηρεσιών αυτών, η οποία διαβιβάζεται στον χρήστη μέσω του ΕΣΗΔΗΣ με ασφαλή κρυπτογραφημένο τρόπο και η οποία επέχει θέση εγγράφου βέβαιης χρονολογίας. Δεν επιτρέπεται στην αναθέτουσα αρχή ή στη Γενική Γραμματεία Εμπορίου η παρέμβαση στη διαδικασία χρονοσήμανσης, όπως περιγράφεται ανωτέρω. Ίδια ρύθμιση περιέχεται και στο άρθρο 9 «Χρονοσήμανση» της ΥΑ 569//2017 (ΥΑ 56902/215 ΦΕΚ Β 1924 2017), με τίτλο «Τεχνικές λεπτομέρειες και διαδικασίες λειτουργίας του Εθνικού Συστήματος Ηλεκτρονικών Δημοσίων Συμβάσεων»: Οι υπηρεσίες χρονοσήμανσης παρέχονται, σύμφωνα με τις διατάξεις της υπουργικής απόφασης ΥΑΠ/Φ.40.4/163/2012 του Υφυπουργού Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης (Β` 401) από τρίτους εθνικούς ή αλλοδαπούς φορείς υποχρεωτικά πιστοποιημένους από τις αντίστοιχες αρμόδιες αρχές για την παροχή τέτοιων υπηρεσιών και διασυνδεδεμένους με τον εθνικό χρόνο. Η παροχή των υπηρεσιών χρονοσήμανσης αποδεικνύεται με σχετική ηλεκτρονική επιβεβαίωση λήψης των προαναφερόμενων φορέων προς τον χρήστη των υπηρεσιών αυτών, η οποία διαβιβάζεται στον χρήστη μέσω του ΕΣΗΔΗΣ με ασφαλή κρυπτογραφημένο τρόπο και η οποία επέχει θέση εγγράφου βέβαιης χρονολογίας.

10. Επειδή, κατά την ΥΑΠ//2013 (ΥΑ ΥΑΠ/Φ.40.4/163 ΦΕΚ Β 401 2013): «Ρυθμίσεις για ηλεκτρονική διεκπεραίωση διοικ. διαδικασιών μεταξύ φορέων δημοσίου & φυσ. προσώπων ή ΝΠΙΔ»: άρθρο 1: «Ορισμοί»: Για τους σκοπούς της παρούσας νοείται ως:[...] Χρονοσήμανση: Αλληλουχία χαρακτήρων ή στοιχεία που δηλώνουν με ασφάλεια την ημερομηνία και ώρα που έχει λάβει χώρα μία πράξη ή ενέργεια και εκδίδεται από πάροχο υπηρεσιών χρονοσήμανσης. [...] Εγγραφο: Οι δηλώσεις, αιτήσεις, δικαιολογητικά και άλλα έγγραφα που αποστέλλονται ηλεκτρονικά σε έναν φορέα του δημοσίου τομέα. [...] άρθρο 2 «Πεδίο Εφαρμογής – Αντικείμενο»: Με την παρούσα Υπουργική απόφαση ρυθμίζονται τα θέματα που αφορούν:

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

α) στη διαδικασία και στον τρόπο ηλεκτρονικής επιβεβαίωσης της λήψης εγγράφων που αποστέλλονται ηλεκτρονικά σε έναν φορέα του δημόσιου τομέα, καθώς και κάθε άλλο σχετικό θέμα και [...] άρθρο 3 «Προϋποθέσεις για την έκδοση και τη λήψη ασφαλών χρονοσημάνσεων»: [...] 2. Οι Πάροχοι Υπηρεσιών Χρονοσήμανσης εφαρμόζουν τις προδιαγραφές και τα πρότυπα που ορίζονται στο Παράρτημα Ι της παρούσας. 3. Το πρωτόκολλο που χρησιμοποιείται για την έκδοση ασφαλών χρονοσημάνσεων από τους Παρόχους Υπηρεσιών Χρονοσήμανσης και τη λήψη αυτών από τους φορείς του δημόσιου τομέα ορίζεται στο Παράρτημα ΙΙ της παρούσας. 4. Η Εθνική Πύλη Δημόσιας Διοίκησης ΕΡΜΗΣ παρέχει υπηρεσίες χρονοσήμανσης και μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τους φορείς του δημόσιου τομέα για την έκδοση ασφαλών χρονοσημάνσεων [...] άρθρο 4 «Ηλεκτρονική επιβεβαίωση της λήψης εγγράφων» :1. Οι φορείς του δημόσιου τομέα επιβεβαιώνουν ηλεκτρονικά και με ασφαλή χρονοσήμανση, σύμφωνα με τις διατάξεις του προηγούμενου άρθρου, τη λήψη των εγγράφων τα οποία περιέρχονται σε αυτούς. [...]

11. Επειδή, σύμφωνα με την ΥΑΠ//2010 (ΥΑ ΥΑΠ/Φ.60/38/232 ΦΕΚ Β 799 2010): «Κύρωση του Κανονισμού Πιστοποίησης της Αρχής Πιστοποίησης του Ελληνικού Δημοσίου (ΑΠΕΔ)»: ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΧΡΟΝΟΣΗΜΑΝΣΗΣ ΑΠΕΔ: Με την Υπουργική Απόφαση Υ ΑΠ/Φ .40.4/163 (ΦΕΚ 401/ Β/22-02-2013) καθορίζονται οι διαδικασίες και ο τρόπος ηλεκτρονικής επιβεβαίωσης της λήψης εγγράφων και της ασφαλούς χρονοσήμανσης, οι προδιαγραφές και τα πρότυπα του συστήματος για τη γνωστοποίηση εγγράφων σε φυσικά πρόσωπα ή Ν.Π.Ι.Δ. με χρήση ΤΠΕ και η ηλεκτρονική διακίνηση εγγράφων μεταξύ φορέων του δημόσιου τομέα και των φυσικών προσώπων ή ΝΠΙΔ.Η ΑΠΕΔ παρέχει υπηρεσίες χρονοσήμανσης με σκοπό τη δημιουργία των απαραίτητων τεκμηρίων για την ύπαρξη ενός συνόλου ψηφιακών δεδομένων σε μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Η Πολιτική Χρονοσήμανσης και η Δήλωση Πρακτικής Χρονοσήμανσης της ΑΠΕΔ έχουν συγχωνευτεί σε ένα ενιαίο παράρτημα με την ονομασία Πολιτική/ Δήλωση Πρακτικής Χρονοσήμανσης

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

(ΠΔΠΧ). [...] 2. Πολιτική Χρονοσήμανσης: Η Πολιτική Χρονοσήμανσης είναι ένα σύνολο κανόνων που αφορά την έκδοση και διαχείριση των χρονοσημάνσεων που παράγονται από την ΑΠΕΔ ως ΠΥΧ για τους τελικούς χρήστες. Οι υπηρεσίες χρονοσήμανσης περιλαμβάνουν την οργάνωση της υποδομής και την έκδοση χρονοσημάνσεων. Οι συγκεκριμένες υπηρεσίες παρέχονται από την ΑΠΕΔ στους τελικούς χρήστες στο πλαίσιο λειτουργίας της υποδομής δημοσίου κλειδιού της ΑΠΕΔ. Οι υπηρεσίες παρέχονται κυρίως για την υποστήριξη ψηφιακών υπογραφών αλλά και για οποιαδήποτε εφαρμογή απαιτεί αποδεικτικά στοιχεία για την ύπαρξη κάποιων δεδομένων μία συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Η ΑΠΕΔ διασφαλίζει την χρήση αξιόπιστης πηγής ώρας και την κατάλληλη διαχείριση των συστημάτων χρονοσήμανσης.[...] Η υπηρεσία χρονοσήμανσης παρέχεται σύμφωνα με τις διατάξεις της υπ` αριθ. πρωτ.: ΥΑΠ/Φ.40.4/163 «Ρυθμίσεις για α) τη διαδικασία και τον τρόπο ηλεκτρονικής επιβεβαίωσης της λήψης και της ασφαλούς χρονοσήμανσης, β) [...]γ)[....].

12. Επειδή, ακόμη, στο έντυπο οδηγιών της ΑΠΕΔ για την αναγνώριση ψηφιακά υπογεγραμμένων εγγράφων με αναγνωρισμένα ψηφιακά πιστοποιητικά σκληρής αποθήκευσης της ΑΠΕΔ και ασφαλούς χρονοσήμανσης από την Πύλη «ΕΡΜΗΣ», προβλέπεται: άρθρο 4: Ένα ψηφιακό δημόσιο έγγραφο πρέπει να φέρει ασφαλή χρονοσήμανση από αναγνωρισμένο πάροχο υπηρεσιών ασφαλούς χρονοσήμανσης σχετικά με την ώρα υπογραφής του και όχι την ώρα από το ρολόι του υπολογιστή του υπογράφοντος. Η ασφαλής χρονοσήμανση πέρα από την υποχρέωση του δημόσιου τομέα σύμφωνα με τη σχετική ΥΑ, είναι δυνατό να χρησιμοποιηθεί ή να απαιτηθεί για την απόδειξη του ακριβούς χρόνου ψηφιακής υπογραφής ενός ψηφιακού εγγράφου. Άρθρο 5: «Βήματα για τον εντοπισμό της ΠΠ της ψηφιακής υπογραφής και της πηγής ασφαλούς χρονοσήμανσης»: Ο χρήστης ανοίγει το υπογεγραμμένο έγγραφο PDF και κάνει κλικ πάνω στην ορατή υπογραφή όπως υποδεικνύεται στην παρακάτω Εικόνα 1. □ ΒΗΜΑ 2ο Στη συνέχεια ο χρήστης βλέπει το παράθυρο «κατάσταση επικύρωσης υπογραφής» όπου επιλέγει «ιδιότητες υπογραφής» όπως φαίνεται στην

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

παρακάτω Εικόνα 2 □ ΒΗΜΑ 3ο Ο Χρήστης βρίσκεται στο περιβάλλον διερεύνησης για τις «Ιδιότητες Υπογραφής» όπου πραγματοποιεί τις ακόλουθες ενέργειες: Α. Ελέγχει αν το έγγραφο φέρει ενσωματωμένη χρονική σήμανση από αναγνωρισμένο πάροχο υπηρεσιών ασφαλούς χρονοσήμανσης όπως πρέπει και όχι την ώρα από το ρολόι του υπογράφοντος (κάτω βέλος στην παρακάτω Εικόνα 3) Β. Επιλέγει «εμφάνιση πιστοποιητικού» (πάνω βέλος στην παρακάτω Εικόνα 3) □ ΒΗΜΑ 4ο Ο Χρήστης βρίσκεται στο «πρόγραμμα εμφάνιση πιστοποιητικού» όπου επιλέγει «Λεπτομέρειες» (Εικόνα 4) □ ΒΗΜΑ 5ο Όταν ο χρήστης επιλέξει «Λεπτομέρειες» μέσα από το «Πρόγραμμα εμφάνιση πιστοποιητικού» θα ανοίξει ένας κατάλογος με πληροφορίες όπου πρέπει να αναζητήσει τις «Πολιτικές πιστοποιητικών» (Εικόνα 5) □ ΒΗΜΑ 6ο Όταν ο χρήστης επιλέξει «Πολιτικές πιστοποιητικών» / Certificate policies έχει τη δυνατότητα να ελέγξει αν το ψηφιακό πιστοποιητικό είναι σκληρής αποθήκευσης σύμφωνα με την ΠΠ1 όπου σύμφωνα με τον κανονισμό πιστοποίησης παράγραφο 1.2.5 η τιμή του Προσδιοριστή Αντικειμένου (αγγλικά Object Identifier- OID) για την Πολιτική Πιστοποίησης 1 είναι 1.2.300.0.110001.1.7.1.1.1). Αντίστοιχα το αμέσως παρακάτω εμφανίζεται ο Προσδιοριστής Αντικειμένου κατά ETSI TS 101 456 παράγραφος 5.2, a) QCP public + SSCD. Ο ένας από τους δύο αυτούς ελέγχους αρκεί. Η Εικόνα 6 υποδεικνύει πως ο χρήστης επιβεβαιώνει ότι πρόκειται για ψηφιακό πιστοποιητικό σκληρής αποθήκευσης. [...]Σε περίπτωση που ένα έγγραφο δεν έχει ορατή υπογραφή ο χρήστης επιλέγει «πάνελ υπογραφών» (βρίσκεται δεξιά στο πάνω μέρος του ψηφιακά υπογεγραμμένου εγγράφου, κάνει κλικ στον σύνδεσμο που εμφανίζεται αριστερά (π.χ. Αναθ. 1 Υπογράφηκε από ΤΕΣΤΟΝΟΜΑ ΤΕΣΤΕΠΩΝΥΜΟ [...]Στην καρτέλα που ανοίγει, ο χρήστης πραγματοποιεί τις ακόλουθες ενέργειες: Α. Ελέγχει αν το έγγραφο φέρει ενσωματωμένη χρονική σήμανση από αναγνωρισμένο πάροχο υπηρεσιών ασφαλούς χρονοσήμανσης όπως πρέπει και όχι την ώρα από το ρολόι του υπογράφοντος [...].

13. Επειδή, κατά την έννοια των αμέσως παραπάνω διατάξεων, στα πλαίσια διαδικασιών δημοσίων συμβάσεων μέσω ΕΣΗΔΗΣ, οι

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

οικονομικοί φορείς υποβάλουν το σύνολο των εγγράφων της προσφοράς τους ηλεκτρονικά, μεταξύ των οποίων στοιχεία και δικαιολογητικά που περιλαμβάνονται στον υποφάκελο με την ένδειξη «Δικαιολογητικά Συμμετοχής – Τεχνική Προσφορά», τα οποία υποβάλλονται από αυτόν ηλεκτρονικά σε μορφή αρχείου Portable Document Format (PDF) και εφόσον έχουν συνταχθεί/παραχθεί από τον ίδιο, φέρουν εγκεκριμένη προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή με χρήση εγκεκριμένων πιστοποιητικών σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 8, χωρίς να απαιτείται θεώρηση γνησίου της υπογραφής. Για να αποκτήσει όμως το ηλεκτρονικό έγγραφο την ανωτέρω ιδιότητα, θα πρέπει η εγκεκριμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή να έχει τεθεί σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 2 του ΠΔ 150/2001 (Α' 125) περί προσαρμογής της εθνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της οδηγίας 99/93/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με το κοινοτικό πλαίσιο για ηλεκτρονικές υπογραφές (ΕΕ L 13) και να δύναται να επαληθευτεί από τον χρήστη, σύμφωνα με τις ίδιες ως άνω διατάξεις και τις διατάξεις του άρθρου 259 Ν. 4412/2016. Τόσο για την αποτελεσματική θέση της ηλεκτρονικής υπογραφής στα πάσης φύσεως ηλεκτρονικά έγγραφα όσο και για την επαλήθευσή της, αναλυτικές, σαφείς και δωρεάν οδηγίες παρέχει σε όλους τους χρήστες η Αρχή Πιστοποίησης του Ελληνικού Δημοσίου στην ιστοσελίδα της, για την εφαρμογή των οποίων καμία πρόσθετη ή με κόστος για τον χρήστη προϋπόθεση δεν ζητείται, εκτός από την χρήση συνήθων εργαλείων και μεθόδων που ο μέσος χρήστης του αναγκαίου για την παραγωγή ηλεκτρονικών εγγράφων υπολογιστή κάνει.

14.Επειδή, σύμφωνα με το άρθρο 3 «Ηλεκτρονική υποβολή φακέλου προσφοράς» της διακήρυξης : «3.1. Οι προσφορές υποβάλλονται από τους ενδιαφερομένους ηλεκτρονικά, μέσω της διαδικτυακής πύλης www.promitheus.gov.gr του ΕΣΗΔΗΣ, μέχρι την καταληκτική ημερομηνία και ώρα που ορίζεται στο άρθρο 18 της παρούσας διακήρυξης, σε ηλεκτρονικό φάκελο του υποσυστήματος. Για τη συμμετοχή στην παρούσα διαδικασία οι ενδιαφερόμενοι οικονομικοί φορείς απαιτείται να διαθέτουν ψηφιακή

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

υπογραφή, χορηγούμενη από πιστοποιημένη αρχή παροχής ψηφιακής υπογραφής και να εγγραφούν στο ηλεκτρονικό σύστημα (ΕΣΗΔΗΣ- Διαδικτυακή πύλη www.promitheus.gov.gr) ακολουθώντας τη διαδικασία εγγραφής του άρθρου 5 παρ. 1.2 έως 1.4 της Κοινής Υπουργικής Απόφασης με αρ. 117384/26-10-2017 (3821 Β') «Ρυθμίσεις τεχνικών ζητημάτων που αφορούν την ανάθεση των Δημοσίων Συμβάσεων έργων, μελετών, και παροχής τεχνικών και λοιπών συναφών επιστημονικών υπηρεσιών με χρήση των επιμέρους εργαλείων και διαδικασιών του Εθνικού Συστήματος Ηλεκτρονικών Δημοσίων Συμβάσεων (Ε.Σ.Η.Δ.Η.Σ.)»[...]3.5 Ο χρήστης – οικονομικός φορέας υποβάλλει τους ανωτέρω (υπο)φακέλους μέσω του υποσυστήματος, όπως περιγράφεται κατωτέρω: α) Τα στοιχεία και δικαιολογητικά που περιλαμβάνονται στον (υπο)φάκελο με την ένδειξη «Δικαιολογητικά Συμμετοχής» είναι τα οριζόμενα στο άρθρο 24.2 της παρούσας και υποβάλλονται από τον οικονομικό φορέα ηλεκτρονικά σε μορφή αρχείου Portable Document Format (PDF) και εφόσον έχουν συνταχθεί/παραχθεί από τον ίδιο, φέρουν εγκεκριμένη προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή με χρήση εγκεκριμένων πιστοποιητικών σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 8 της υπ' αρ 117384/26-10-2017 Κ.Υ.Α. β) Εντός τριών (3) εργασίμων ημερών από την ηλεκτρονική υποβολή των ως άνω στοιχείων και δικαιολογητικών προσκομίζεται υποχρεωτικά από τον οικονομικό φορέα στην αναθέτουσα αρχή, σε έντυπη μορφή και σε σφραγισμένο φάκελο, η πρωτότυπη εγγυητική επιστολή συμμετοχής ix. Επισημαίνεται ότι η εν λόγω υποχρέωση δεν ισχύει για τις εγγυήσεις ηλεκτρονικής έκδοσης (π.χ. εγγυήσεις του Τ.Μ.Ε.Δ.Ε.), οι οποίες φέρουν προηγμένη ψηφιακή υπογραφή. γ) Οι προσφέροντες συντάσσουν την οικονομική τους προσφορά συμπληρώνοντας την αντίστοιχη ειδική ηλεκτρονική φόρμα του υποσυστήματος και επισυνάπτοντας, στον ηλεκτρονικό χώρο «Συνημμένα Ηλεκτρονικής Προσφοράς» και στον κατά περίπτωση (υπο)φάκελο, όλα τα στοιχεία της προσφοράς τους σε μορφή αρχείου Portable Document Format (PDF) [...]ε) Στη συνέχεια, οι προσφέροντες παράγουν από το υποσύστημα τα ηλεκτρονικά αρχεία

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

(«εκτυπώσεις» των Δικαιολογητικών Συμμετοχής και της Οικονομικής Προσφοράς τους σε μορφή αρχείου Portable Document Format (PDF)). Τα αρχεία αυτά υπογράφονται από τους προσφέροντες με εγκεκριμένη προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή ή προηγμένη ηλεκτρονική υπογραφή με χρήση εγκεκριμένων πιστοποιητικών σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 8 της υπ' αρ. 117384/26-10-2017 Κ.Υ.Α. και επισυνάπτονται στους αντίστοιχους (υπο)φακέλους της προσφοράς. Κατά τη συστημική υποβολή της προσφοράς το υποσύστημα πραγματοποιεί αυτοματοποιημένους ελέγχους επιβεβαίωσης της ηλεκτρονικής προσφοράς σε σχέση με τα παραχθέντα ηλεκτρονικά αρχεία (Δικαιολογητικά Συμμετοχής και Οικονομική Προσφορά) και εφόσον οι έλεγχοι αυτοί αποβούν επιτυχείς η προσφορά υποβάλλεται στο υποσύστημα[...]στ) Εφόσον τα δικαιολογητικά συμμετοχής και οι οικονομικοί όροι δεν έχουν αποτυπωθεί στο σύνολό τους στις ειδικές ηλεκτρονικές φόρμες του υποσυστήματος, οι προσφέροντες επισυνάπτουν ψηφιακά υπογεγραμμένα τα σχετικά ηλεκτρονικά αρχεία, σύμφωνα με τους όρους της παρούσας διακήρυξης.

15. Επειδή, σύμφωνα με το άρθρο 24.1 της διακήρυξης: «Η προσφορά των διαγωνιζομένων περιλαμβάνει τους ακόλουθους ηλεκτρονικούς υποφακέλους: (α) υποφάκελο με την ένδειξη «Δικαιολογητικά Συμμετοχής» (β) υποφάκελο με την ένδειξη «Οικονομική Προσφορά» σύμφωνα με τα κατωτέρω: 24.2 Ο ηλεκτρονικός υποφάκελος «Δικαιολογητικά Συμμετοχής» πρέπει, επί ποινή αποκλεισμού, να περιέχει τα ακόλουθα: - α) το Τυποποιημένο Έντυπο Υπεύθυνης Δήλωσης (ΤΕΥΔ)- β) την εγγύηση συμμετοχής, του άρθρου 15 της παρούσας. 24.3 Ο ηλεκτρονικός υποφάκελος «Οικονομική Προσφορά» περιέχει το ψηφιακά υπογεγραμμένο αρχείο pdf, το οποίο παράγεται από το υποσύστημα, αφού συμπληρωθούν καταλλήλως οι σχετικές φόρμες.

16. Επειδή, εξάλλου, κατά τα παγίως γινόμενα δεκτά, η διακήρυξη του διαγωνισμού αποτελεί το κανονιστικό πλαίσιο του διαγωνισμού (ΕΑ ΣΤΕ 352/2016) και ως κανονιστική πράξη, δεσμεύει με τους όρους της, τόσο τους τρίτους προς τους οποίους απευθύνεται, όσο και το ίδιο το νομικό πρόσωπο

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

που προκηρύσσει τον σχετικό διαγωνισμό, το οποίο υποχρεούται εφεξής και μέχρι τέλους της διαδικασίας του διαγωνισμού να εφαρμόζει τα όσα ορίζονται σε αυτή (βλ. ενδεικτικά Πράξεις VI Τμήματος ΕλΣυν 181/2006, 31/2003, 105/2003, 294/2010, 224, 78/2007, 19/2005 κ.ά.). Ταυτόχρονα, επιβάλλεται να προσδιορίζονται επακριβώς σε αυτήν τα προς συμμετοχή στον διαγωνισμό απαιτούμενα προσόντα και τα υποβλητέα, κατά την κατάθεση της προσφοράς δικαιολογητικά και λοιπά στοιχεία. Εν όψει τούτων, αλλά και των αρχών της ισότητας, της τυπικότητας, της διαφάνειας και της δημοσιότητας των ελάχιστων όρων συμμετοχής που διέπουν την διαδικασία συνάψεως των δημοσίων συμβάσεων κατά το πνεύμα τόσο της κοινοτικής όσο και της εθνικής νομοθεσίας, ο διαγωνιζόμενος οφείλει να υποβάλει τα αξιούμενα από τη διακήρυξη ή από τυχόν άλλη διάταξη, στην οποία αυτή ρητώς παραπέμπει, δικαιολογητικά και στοιχεία (πρβλ. ΣΤΕ 5022/2012) προκειμένου να συμμετάσχει νομίμως στο διαγωνισμό. Η παράβαση ουσιωδών διατάξεων της διακήρυξης οδηγεί σε ακυρότητα των αποφάσεων της αναθέτουσας αρχής, με τις οποίες εγκρίνονται οι επιμέρους φάσεις της διαδικασίας, καθώς και το αποτέλεσμα του διαγωνισμού. Αντιστοίχως, η παράβαση τέτοιων διατάξεων της διακήρυξης από τους διαγωνιζόμενους καθιστά απαράδεκτες τις υποβληθείσες προσφορές τους. Περαιτέρω, η ρητή παραπομπή της διακήρυξης σε συγκεκριμένες νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις τις καθιστά τμήμα του νομικού πλαισίου που διέπει τη διαγωνιστική διαδικασία, το οποίο δεσμεύει, κατά τα ανωτέρω, τόσο τη Διοίκηση όσο και τους υποψηφίους αναδόχους που συμμετέχουν σε αυτήν (ΕΣ 1434/2017). Υπό την έννοια αυτή, σκοπός της ενιαίας εφαρμογής των όρων της διακήρυξης και της τήρησης των αρχών της ίσης μεταχείρισης και της διαφάνειας, είναι η διαμόρφωση ενός ασφαλούς δικαιοϋκού πλαισίου, εντός του οποίου θα διεξαχθεί ο διαγωνισμός και η αποφυγή αδικαιολόγητων αιφνιδιασμών των εν δυνάμει υποψηφίων, οι οποίοι σε κάθε στάδιο της διαγωνιστικής διαδικασίας θα εκκινούν από μία κοινή αφετηρία, θα γνωρίζουν εκ των προτέρων ασφαλώς και με ακρίβεια τις προβλεπόμενες διαδικασίες και θα έχουν ίσες ευκαιρίες συμμετοχής, σύμφωνα με την αρχή της αναλογικότητας. Άλλωστε, η

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

αρχή της δεσμευτικότητας της διακήρυξης κατοχυρώνεται και στο κοινοτικό (ενωσιακό πλέον) δίκαιο, αφού κάθε απόκλιση από τους όρους αυτής αποτελεί παραβίαση της αρχής της ισότητας των διαγωνιζομένων (βλ. Πράξη VI Τμήματος ΕλΣυν 70/2006). Κατά συνέπεια, τυχόν παράβαση ουσιώδους όρου της διακήρυξης, είτε κατά τη διάρκεια του διαγωνισμού, είτε κατά τη συνολομολόγηση της σύμβασης που καταρτίζεται μετά τη διενέργεια του διαγωνισμού, είτε κατά το στάδιο της εκτέλεσης αυτής, καθιστά μη νόμιμη τη σχετική διαδικασία και επάγεται ακυρότητα (βλ. IV Τμήμα ΕλΣυν 70/2003, 105/2002, 78/2001, 4/2001, 85/2000).

17. Επειδή, η αναθέτουσα αρχή με τις απόψεις της συνομολογεί τη βασιμότητα της κρινόμενης προσφυγής και ειδικότερα αναφέρονται επί λέξει τα εξής: «Μετά από έλεγχο της ψηφιακής υπογραφής του ..., διαπιστώσαμε ότι αναφέρεται η έκφραση "Signature validity is UNKNOWN", δηλαδή η ισχύς της υπογραφής είναι άγνωστη, επίσης αναφέρεται ότι "The signers's identity is unknown because it has not been included in yours list of trusted certificates and none of its parent certificates are trusted certificates", δηλαδή η ταυτότητα του υπογράφοντος είναι άγνωστη επειδή δεν έχει συμπεριληφθεί στη λίστα αξιόπιστων πιστοποιητικών και κανένα από τα μητρικά πιστοποιητικά δεν είναι αξιόπιστο πιστοποιητικό [...]Συνεπώς προς τα ανωτέρω, η χρήση μη επιβεβαιωμένης ηλεκτρονικής υπογραφής, επειδή δεν πληροί τα απαιτούμενα απο το νόμο και τη διακήρυξη εχέγγυα ασφάλειας και ταυτοποίησης του υπογράφοντα και της ημεροχρονολόγησης του εγγράφου, εξομοιώνεται με την έλλειψη υπογραφής επί των εγγράφων αυτών. Κατόπιν τον ανωτέρω, και επειδή ο έλεγχος της ψηφιακής υπογραφής του ... διέλαθε της προσοχής της Επιτροπής διαγωνισμού, άποψη της υπηρεσίας είναι να γίνει δεκτή η Προδικαστική Προσφυγή της εταιρείας ..., και να αποκλειστεί ο Οικονομικός Φορέας «...» από την διαγωνιστική διαδικασία».

18. Επειδή, με την υπ' αριθ .../2019 απόφασή της η Οικονομική Επιτροπή της αναθέτουσας αρχής ενέκρινε το 1^ο πρακτικό της επιτροπής διαγωνισμού, με το οποίο, αφού αποσφραγίστηκαν οι υποφάκελοι «Δικαιολογητικά Συμμετοχής» και «Οικονομική Προσφορά» των

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

συμμετεχόντων και πραγματοποιήθηκε, κατά σειρά μειοδοσίας, ο έλεγχος της ολόγραφης και αριθμητικής αναγραφής των επιμέρους ποσοστών έκπτωσης και της ομαλής σχέσης μεταξύ τους, ελέγχθηκαν τα δικαιολογητικά συμμετοχής του άρθρου 24.2 της διακήρυξης (ήτοι το ΤΕΥΔ και η εγγύηση συμμετοχής), κατά σειρά μειοδοσίας αρχίζοντας από τον πρώτο μειοδότη. Μετά τον έλεγχο των ανωτέρω δικαιολογητικών από την επιτροπή διαγωνισμού έγιναν δεκτές οι προσφορές των διαγωνιζομένων, σύμφωνα με την προσφερθείσα υπό του καθενός μέση έκπτωση και προτάθηκε η ανάθεση σύμβασης στον προσωρινό μειοδότη «...» (αριθμός ηλεκτρονικής προσφοράς ... που πρόσφερε την μεγαλύτερη μέση έκπτωση (Εμ)= 51,16% (βλ. και άρθρο 4 «Διαδικασία ηλεκτρονικής αποσφράγισης και αξιολόγησης των προσφορών/Κατακύρωση/ Σύναψη σύμβασης/ Ενστάσεις» της διακήρυξης).

19. Επειδή, μολοντί, στα υποβληθέντα από τον οικονομικό φορέα «...» αρχεία, ΤΕΥΔ, δικαιολογητικά συμμετοχής και οικονομική προσφορά (βλ. εντός του φακέλου της προσφοράς με αριθ. ...) έχει τεθεί ηλεκτρονική υπογραφή, αυτή, μετά από τον έλεγχο της, σύμφωνα με τις αναλυτικές οδηγίες και τα βήματα που αναφέρει στον οδηγό της η ΑΠΕΔ (σκέψη 12), προκύπτει ότι η ισχύς της υπογραφής είναι άγνωστη, δεν μπορεί να επαληθευτεί η ταυτότητα του υπογράφοντος, δεν υπάρχει ενσωματωμένη χρονική σήμανση από αναγνωρισμένο πάροχο υπηρεσιών ασφαλούς χρονοσήμανσης, το πιστοποιητικό έχει εκδοθεί από τον υπογράφοντα και όχι αναγνωρισμένο πάροχο υπηρεσιών εμπιστοσύνης που να περιλαμβάνεται στον κατάλογο εμπιστευσης κι, επιπλέον δεν μπορεί να ελεγχθεί εάν το ψηφιακό πιστοποιητικό είναι σκληρής αποθήκευσης, ώστε δεν προκύπτει ο πιστοποιημένος και εγκεκριμένος χαρακτήρας του πιστοποιητικού ούτε η χρήση ασφαλούς διάταξης δημιουργίας υπογραφής, ούτε η ασφαλής χρονοσήμανση αυτού κατά παράβαση της κείμενης νομοθεσίας και της διακήρυξης. Οι παραπάνω παρατυπίες κι ελλείψεις της ψηφιακής υπογραφής συνιστούν έλλειψη υπογραφής, άλλως έλλειψη επικυρωμένης για το γνήσιό της υπογραφής (βλ. ΑΕΠΠ 182/2017, 169/2018, 504/2018) κι, επομένως η

Αριθμός απόφασης: 683 / 2019

κρινόμενη προσφορά έπρεπε ν' απορριφθεί ως απαράδεκτη, ως άλλωστε συνομολογεί με τις απόψεις της και η αναθέτουσα αρχή.

20. Επειδή, κατόπιν των ανωτέρω, πρέπει να γίνει δεκτή η προσφυγή.

21. Επειδή, κατόπιν της προηγούμενης σκέψης πρέπει να διαταχθεί η απόδοση του καταβληθέντος παραβόλου στην προσφεύγουσα.

Για τους λόγους αυτούς

Δέχεται την προσφυγή και ακυρώνει την προσβαλλομένη υπ' αριθ. .../2019 απόφασης της Οικονομικής Επιτροπής της αναθέτουσας αρχής, σύμφωνα με το σκεπτικό.

Διατάσσει την επιστροφή του καταβληθέντος παραβόλου στην προσφεύγουσα ποσού 600,00 ευρώ (με κωδικό αριθμό ηλεκτρονικού παραβόλου ...).

Κρίθηκε και αποφασίστηκε στον Αγ. Ιωάννη Ρέντη, στις 06 Ιουνίου και εκδόθηκε στον ίδιο τόπο στις 26-06-2019.

Η Πρόεδρος

Η Γραμματέας

Μαρία Κων. Μανδράκη

Ελένη Κασίκα